

Begrijp wat je doet 3

Siciliaanse structuren deel 1
Najdorf & Scheveningen

Herman Grooten

2019 Thinkers Publishing

Copyright © 2019 **Herman Grooten**

Niets van deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Vragen richten aan Thinkers Publishers, 9850 Landegem, België.

Email: info@thinkerspublishing.com

Website: www.thinkerspublishing.com

Redactie & lay-out: Herman Grooten

Software-ondersteuning: Hub van de Laar

Correcties: Minze bij de Weg, Jos Sutmuller en Daniël Vanheirzeele

Foto's: Frans Peeters, Harry Gielen en Jos Sutmuller

Omslagontwerp & covertekeningen: Mieke Mertens

Foto auteur omslag: Ab Scheel †

Grafische vormgever: Philippe Tonnard

Productie en drukbegeleiding: BESTinGraphics, België

ISBN-nummer: 97894992510617

D/2019/13730/15

Begrijp wat je doet 3

Siciliaanse structuren deel 1
Najdorf & Scheveningen

Herman Grooten

Thinkers Publishing 2019

www.thinkerspublishing.com

Uitleg symbolen:

!	een goede zet	±	wit heeft duidelijk voordeel
?	een zwakke zet	∓	zwart heeft duidelijk voordeel
!!	een uitstekende zet	+−	wit heeft beslissend voordeel
??	een blunder	−+	zwart heeft beslissend voordeel
!?	een interessante zet	→	met aanval
?!	een twijfelachtige zet	↑	met initiatief
□	enige zet	↑↑	met voorsprong in ontwikkeling
=	gelijkspel	↔	met tegenspel
∞	onduidelijke stelling	Δ	met het idee van
∞	met compensatie voor het geof- ferde materiaal	⊂	beter is
±	wit staat lichtjes beter	N	nieuwtje
∓	zwart slaat lichtjes beter	#	mat
		+	schaak

Bij de meeste diagrammen staat aan de rechterkant een klein blokje. Als dat wit is, is wit aan zet. Staat er een zwart blokje, dan is zwart aan zet.

Bibliografie

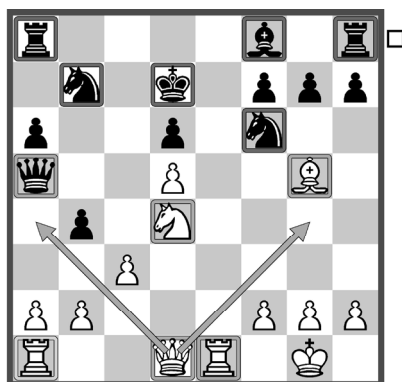
De wereld van de schaakopening deel 3	– Paul van der Sterren
Beating the Sicilian 3	– John Nunn
Winning with the Najdorf	– Daniel King
Experts vs. the Sicilian	– Jacob Aagaard & John Shaw
The Sicilian Scheveningen	– Garry Kasparov & Alexander Nikitin
Sicilian: Najdorf	– Michael Stean
Najdorf for the Tournament Player	– John Nunn
The Complete Najdorf 6. ♖g5	– John Nunn
The Najdorf Variation SICILIAN DEFENSE	– Geller, Gligoric, Kavalek & Spassky
The Polugayevsky Variation	– F.R. van der Vliet
Garry Kasparov on Chess Kasparov vs Karpov	– Garry Kasparov
Megadatabase	– Chessbase

Visuele hulpmiddelen

In dit boek zullen we regelmatig gebruik maken van verschillende soorten visuele hulpmiddelen. Als schaaktrainer heb ik gemerkt dat het visueel maken van bepaalde strategische of tactische ideeën soms heel verhelderend kan werken.

Omdat ik vaak gebruik maak van een beamer kan ik essentiële zaken benadrukken door velden te markeren en met pijlen aan te geven waar een stuk graag naartoe wil.

Aangezien dit boek, in tegenstelling tot het Nederlandstalige eerste deel, niet in kleur maar in grijstinten wordt uitgebracht, heeft onze software-ontwikkelaar – Hub van de Laar – mooie tekens en markeringen weten samen te stellen die de lezer in één oogopslag laten focussen op de essentie van de stelling.

In nevenstaand diagram zien we meteen wat wit dreigt en welke ‘pijlen hij eventueel nog meer op zijn boog’ heeft. De diagramstelling komt uit een fraaie aanvalspartij Areschenko-Akbarinia, Kuala Lumpur 2002, waarin wit een stuk had geofferd in ruil voor een groot aantal dreigingen.

In dit boek worden voor zetten met de verschillende schaakstukken niet de letters van het betreffende stuk gebruikt maar zogenaamde figurines. Een overzichtje:

Schaakstuk	Letter	Figurine
Koning	K	
Dame	D	
Toren	T	
Loper	L	
Paard	P	
Pion	–	–

Inhoud

Uitleg symbolen en bibliografie	-----	4
Visuele hulpmiddelen	-----	5
Inhoud	-----	6
Ter verantwoording	-----	6
Hoofdstuk 1	Het bestuderen van openingen-----	13
Hoofdstuk 2	Achtergronden van het Siciliaans -----	19
Paragraaf 2.1	Inleiding -----	19
Paragraaf 2.2	Stereotiepe tactiek -----	21
Paragraaf 2.3	Typische manoeuvres en strategische concepten-----	47
Paragraaf 2.4	De oorsprong van de Najdorfvariant-----	56
Paragraaf 2.5	De basis van de Scheveningervariant -----	64
Hoofdstuk 3	Modelpartijen met de Najdorf-----	67
Paragraaf 3.1	Achtergronden van de Najdorfvariant-----	67
Paragraaf 3.2	Variantenoverzicht van de Najdorfvariant-----	68
Hoofdstuk 4	Modelpartijen met de Scheveninger -----	223
Hoofdstuk 5	Opgaven -----	377
Hoofdstuk 6	Oplossingen -----	383
Register	-----	391

Ter verantwoording

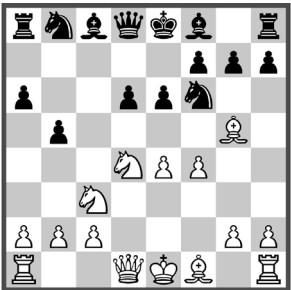
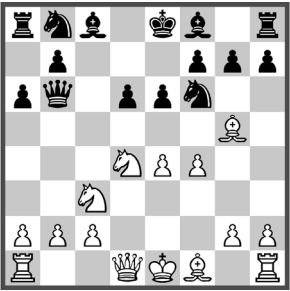
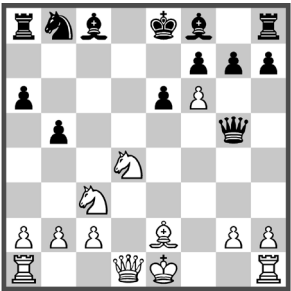
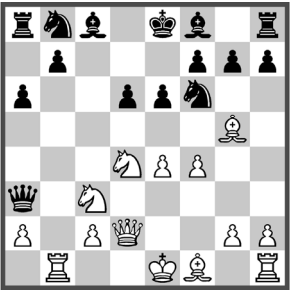
Na de eerste twee delen van deze serie uitgebracht te hebben (het eerste boek over Spaans-Italiaanse structuren met **1.e4 e5**, het tweede over Damegambietstructuren met **1.d4 d5**), werd het tijd voor een derde deel. Een heel populaire opening onder clubschakers is het Siciliaans, vandaar we deze reeks voortzetten met deze opening. Dat zo'n prachtige en veelomvattende opening nooit in één boek gebundeld kan worden, moge duidelijk zijn. Vandaar dat ook de volgende delen in het teken zullen staan van varianten met het Siciliaans. Zoals mijn vroegere leermeester, wijlen Huub van Dongen, ooit zei: "Over alleen al de Najdorfvariant bestaat meer literatuur dan over de Middeleeuwen!" Daar kon hij best eens gelijk in hebben. Het Siciliaans is zo'n complexe en uitgebreide opening dat het een hele klus

wordt om deze prachtige opening op een instructieve wijze voor het voetlicht te brengen. Elke variant staat op zichzelf en heeft meestal zulke specifieke kenmerken dat die gescheiden behandeld moeten worden. Niettemin streven we ernaar om varianten die op een of andere manier overeenkomsten vertonen, bij elkaar te plaatsen. Het moge duidelijk zijn dat de Drakenvariant heel erg afwijkt van de Svesnikov en omgekeerd. In dit eerste deel treft u de Najdorfvariant en het broertje hiervan, de Scheveningervariant, aan. Deze twee systemen hebben veel overlap en passen daarom mooi bij elkaar. Voordat we daarmee verdergaan is het goed om de vraag te stellen: waarom het Siciliaans? Zoals we in ons eerste deel van *Begrijp wat je doet* hebben gesteld, is er niets mis met **1.e4 e5**. Dat is tot de dag van vandaag nog steeds zo. Toch blijkt dat het voor sterke spelers, die met zwart tegen een Elo-zwakkere moeten spelen, soms heel erg lastig is om er een echte strijd van te maken als wit niet wil meewerken. Vandaar dat veel spelers er naast hun hoofdrepertoire ook het Siciliaans bijnemen. Want met deze opening is er een scherpe strijd gegarandeerd!

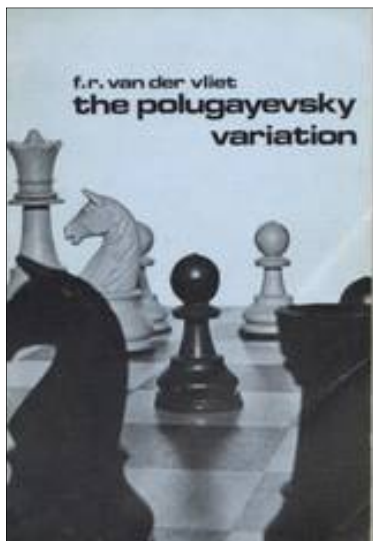
De tweede vraag die we kunnen stellen, is hoe we denken de twee bovengenoemde varianten (de Najdorf en de Scheveninger) die vrijwel alle wereldkampioenen op hun repertoire hebben gehad, op een inzichtelijke manier te kunnen presenteren aan clubschakers. Dat wordt gedaan volgens het beproefde concept van deze serie: een inventarisatie van welke typische manoeuvres en strategische en tactische concepten er binnen de opening voor handen zijn. We proberen de meest gangbare en succesvolle manoeuvres en stereotiepe tactiek op een gestructureerde wijze aan te bieden. Dat doen we via instructief commentaar bij de modelpartijen met de diverse varianten, die binnen de Najdorf en de Scheveninger bekend zijn. Naast een uitgebreide introductie per variant, is er bewust voor gekozen om de hele partij te laten zien en van commentaar te voorzien. De ervaring leert dat spelers die hele partijen in hun hoofd hebben, zelfs tot het verre eindspel toe, een beter idee hebben hoe er voordeeltjes vergaard kunnen worden en hoe die eventueel in winst omgezet kunnen worden.

Toen ik tijdens het werk aan het boek halverwege eens een ruwe schatting probeerde te maken over het aantal pagina's, krabde mijn uitgever zich eens achter zijn oren. Ik zou in de buurt van de 400 pagina's uit gaan komen en dan moest ik nog belangrijke subsystemen binnen deze varianten min of schrappen. In mijn kast staan bijvoorbeeld twee boeken, waarvan er één vuistdik is, over de *Polugaevsky variant*. En zo bestaat er ook nog de *Vergiftigde pion variant* die Bobby Fischer op zijn repertoire had staan en die tot op de dag van vandaag springlevend is. Maar

zitten er mensen te wachten op het minutieus uitpluizen van deze complete warboel aan varianten? Ik vrees van niet en daarom behandel ik de nauwelijks en verwijs liever naar de specialistische boeken die op dit gebied te krijgen zijn. Toen ik een jaar of twintig was, besloot ik de *Polugaevsky variant* te gaan spelen, maar het moeras van varianten heeft bij nader inzien nauwelijks iets met praktisch schaken te maken. Tenminste dat was mijn conclusie na vele jaren. Net zo krankzinnig zijn de taferelen die zich kunnen afspelen in de hierboven genoemde '*Vergiftigde pion variant*'. Ik volsta met het volgende schema dat een indruk geeft hoe deze varianten op het bord komen.

Polugaevsky variant	Vergiftigde pion variant
<p data-bbox="172 675 622 742">1.e4 c5 2.♘f3 d6 3.d4 cxd4 4.♘xd4 ♘f6 5.♘c3 a6 6.♙g5 e6 7.f4 b5</p> <p data-bbox="310 1068 484 1095">Stelling na: 7... b5</p>	<p data-bbox="690 672 1088 733">1.e4 c5 2.♘f3 d6 3.d4 cxd4 4.♘xd4 ♘f6 5.♘c3 a6 6.♙g5 e6 7.f4 ♖b6</p> <p data-bbox="789 1060 989 1086">Stelling na: 7... ♖b6</p>
<p data-bbox="248 1136 548 1197">8. e5 dxe5 9. fxe5 ♕c7 10. exf6 ♕e5+ 11. ♙e2 ♖xg5</p> <p data-bbox="287 1525 506 1552">Stelling na: 11... ♖xg5</p>	<p data-bbox="738 1130 1038 1157">8. ♕d2 ♖xb2 9. ♖b1 ♕a3</p> <p data-bbox="789 1490 989 1517">Stelling na: 9... ♕a3</p>

Tegenwoordig kunnen met de computer dit soort varianten heel uitvoerig geanalyseerd worden, maar aangezien het hier vrijwel uitsluitend gaat over concrete varianten, dient men eigenlijk een heel variantencomplex uit zijn hoofd te leren. Een topspeler als Vachier Lagrave is daartoe bereid. In de *'Vergiftigde pion variant'* heeft hij ontdekt dat het inlassen van 7...h6 8. ♖h4 slim is om dan pas met 8...♙b6 te vervolgen. Van de lezer die dit boek in handen heeft, verwachten we niet dat hij varianten wil gaan memoriseren. Deze serie boeken beoogt om geen alles overheersende variantencomplexen aan te bieden. Integendeel. De insteek is om de lezer mee te nemen in het schijnbaar ondoordringbare labirynth van varianten maar

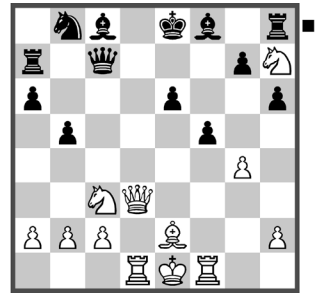

dan vooral geënt op basisplannen en concepten in plaats van concrete varianten die met behulp van een computer uitputtend zijn geanalyseerd. De clubschaker heeft daar in mijn ogen niets aan. Als hem handvatten worden aangereikt gelardeerd met duidelijke voorbeelden, moet hij in staat worden geacht zijn eigen wegen te kunnen inslaan, ongeacht hoe ingewikkeld het spel ook wordt. Zelfs bij deze hyperscherpe opening helpt het om te drijven op een aantal basisideeën die een speler in zijn hoofd heeft zitten. Gesteund door deze ideeën en concepten kan hij proberen zijn weg te zoeken in deze complexe boom van varianten. En natuurlijk ontkomen we er niet aan dat we ook regelmatig enkele massieve varianten tonen, maar altijd gebaseerd op de algemene wetmatigheden in de stelling. Want hoe beter het inzicht, hoe minder afhankelijk een speler

wordt van concrete zettenreeksen. En uiteraard zullen we met verbaal commentaar proberen duidelijk te maken waar het er in de verschillende stellingen om draait.

Om toch een kijkje achter de schermen te geven en ook om de absurde complexiteit van de Polugaevsky-variant te benadrukken, wil ik de lezer graag de volgende anekdote niet onthouden. Toen ik in een grijs verleden (eind zeventiger jaren) Informatica ging studeren in Eindhoven, kwam ik er al snel achter dat er twee andere schakers op dezelfde opleiding zaten. Dat waren Johan van Mil en Peter Boll. Laatstgenoemde speelde correspondentieschaak en hij deed dat vooral om zijn openingsrepertoire goed uit te zoeken. Hij vroeg ons of wij zin hadden om

regelmatig bij hem op de thee te komen om eens wat openingen uit te pluizen. Dat deden we, het werd zelfs één hele middag in de week en hoewel de thee meestal al snel werd vervangen door flesjes bier, probeerden wij om gezamenlijk eens naar wat varianten te kijken van openingen die we speelden. Zo kwamen wij in het boekje met de officiële titel *The Polugayevsky variation (F.R. van der Vliet)* een volkomen belachelijke stelling tegen. Het gaat om nevenstaande diagramstelling waarin wit net zwarts ...h7-h6 beantwoord heeft met het krankzinnige ♘g5-h7!?!?

Voordat we hier verderop in gaan, is het nodig om de auteur van dit boekje even aan u voor te stellen. Fred van der Vliet, afkomstig uit Den Haag en van beroep jurist, was in de zeventiger en tachtiger jaren een sterke schaker. Hij speelde niet veel, maar vooral in de clubcompetitie, waarin hij vele jaren achtereen uitkwam voor het profteam Volmac/Rotterdam, behaalde hij meestal hoge scores. Ook plaatste hij zich als sterke hoofdklasser vele malen achtereen voor het kampioenschap van Nederland. In die tijd behoorde je met een rating van boven de 2400 bij de top 20 van ons land. Hij werd geen IM maar als jurist was hij toch een meester, in de rechten dus! Met zijn colbertje en zijn stropdas zag hij er altijd keurig uit, maar hij gedroeg zich soms niet zo keurig. Daarnaast was hij een geducht snelschaker, die menig toernooi op zijn naam schreef. Tussen de ronden door zette hij vaak een stelling uit de Polugayevskyvariant op en liet belangstellenden dan een

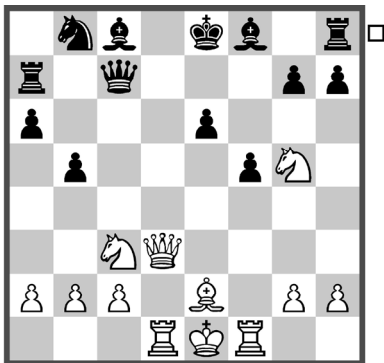
Op de foto links, FM Fred van der Vliet die het opneemt tegen Professor en computerdeskundige Jaap van den Herik.

Bron: *Historie Schaakstad Apeldoorn* door Bert Baas

van der Vliet die het opneemt tegen Professor en computerdeskundige Jaap van den Herik.

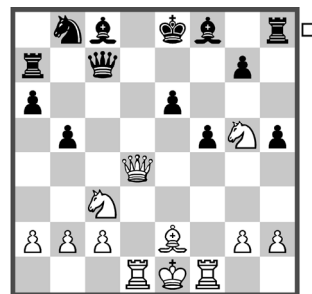
paar van zijn analyses zien, die hij zo op correctheid probeerde te toetsen. We kunnen het ons nauwelijks meer voorstellen, maar het was de tijd dat er geen (sterke) schaakprogramma's waren, dus schakers waren op hun eigen analysevaardigheden aangewezen. Van der Vliet had een stijl die hij ooit 'stug positioneel' noemde. Zijn repertoire zat opmerkelijk in elkaar. Met wit speelde hij graag 1. Nf3 of 1. d4 om heel voorzichtig met kleine positionele middelen te proberen zijn tegenstander in de tang te nemen. Met zwart speelde hij echter hyperscherp. "Je moet wat doen om het tempo dat je achter staat te compenseren", vertrouwde hij mij wel eens toe. Daarom had hij o.a. de Polugaevsky-variant op zijn repertoire staan. En dat resulteerde in een klein maar zeer gedegen boekje, waarin Van der Vliet aantoonde zeer goed te kunnen analyseren. Hij heeft mij ooit verteld het boekje aangeboden te hebben aan Polugaevsky zelf en die liet hem later weten onder de indruk te zijn van zijn analyses. We keren terug naar het diagram. Dat ontstaat als volgt:

1. e4 c5 2. Nf3 d6 3. d4 cxd4 4. Nxd4
 Nf6 5. Nc3 a6 6. Qg5 e6 7. f4 b5 8.
 e5 dxe5 9. fxe5 Qc7 10. exf6 Qe5+
 11. Qe2 Qxg5 12. Qd3 Qxf6 13. Tf1
 Qe5 14. Td1 Ta7 15. Nf3 Qc7 16.
 Ng5 f5 17. g4

Stelling na: 16... f5

Tasten. Tal speelde hier in de vierde partij van zijn tweekamp in 1980 tegen Polugaevsky het interessante 17. $\text{Qd4}!$? Daarmee dreigt hij Qh5+ . Zwart heeft niet veel beter dan het verzwakkende 17... h5 waarop hij verder ging met het torenoffer 18. $\text{Txf5}!$? Na 18... exf5 19. Nd5 Qd7 werd het na felle strijd remise.

Stelling na: 17... h5

Deze zet is nog nooit gespeeld in de praktijk maar Fred van der Vliet analyseert hem. Het ziet er logisch uit want wit dreigt het sterke punt f5 aan te

Over bovenstaande stelling merkte één van mijn analysevrienden op: "In een stelling waarin zwart zich de verzwak-

kingen f7-f5 en h7-h5 permitteert, probeert wit een paard om te spelen naar het mooie veld g5. In de Polugaevskyvariant staat het paard al op g5 en vervolgens speelt zwart ...f7-f5 en ...h7-h5. Compleet de omgekeerde wereld!

17... ♖e7

Als noot in deze variant geeft Van der Vliet 17... h6!? en nu als hoofdzet 18. gxf5 exf5 enzovoort. Tussen haakjes laat hij dit zien: 18. ♘h7.

En dit alles zonder verder commentaar. Deze krankzinnige zet schreeuwt om een verklaring! Ik herinner me goed dat één van ons de zet uit de voetnoot uitvoerde op het bord voor ons. En dat wij met zijn drieën ongeveer één minuut sprakeloos naar het bord keken om dan

– ongetwijfeld mede onder invloed van het bier – in een onbedaarlijke lachbui uit te barsten die zeker meer dan 10 minuten moet hebben geduurd. Toen we ook nog de volgende zetten uitvoerden: 18... ♙xh7 19. gxf5 en inzagen dat wit hier nog op winst staat ook, konden we onze lach helemaal niet houden. In het boek zie ik dat ik hier met potlood 'hahahaha' bij heb geschreven...

Het toont aan hoe absurd dit soort varianten van de Polugaevsky-variant zijn. Ik ben er daarom ook maar mee gestopt. Hetzelfde kan gezegd worden van de 'Vergiftigde pion variant'. Die valt voor de buitenstaander ook nauwelijks te begrijpen. Mede daarom heb ik die ook laten vallen in het overzicht van de varianten in dit boek.

Bij het samenstellen van het materiaal voor dit boek en de uitwerking ervan ben ik veel dank verschuldigd aan de Engelse grootmeester **Daniel Fernandez** die mij met raad en daad terzijde stond. Behalve dat hij zich bezighield met de Engelse vertaling, bleek hij ook een groot kenner van het Siciliaans en kon hij mij op diverse manieren in de juiste richting leiden.

Daarnaast gaat grote waardering uit naar **Minze bij de Weg** en **Jos Sutmuller** die de moeilijke taak van corrector op zich namen. Van laatstgenoemde mocht ik ook zijn foto's gebruiken in dit boek. Daarnaast stelden ook **Frans Peeters** en **Harry Gielen** hun foto's ter beschikking. We wensen de lezer veel plezier toe bij het doorwerken van dit derde boek van deze reeks.

IM Herman Grooten, oktober 2019.

Het bestuderen van openingen

Inleiding

Bijna elke zichzelf respecterende schaker maakt tegenwoordig gebruik van de enorme toevloed aan informatie. Daarbij zijn openingsboeken van oudsher erg populair maar lijkt de invloed van elektronische hulpmiddelen danig te zijn toegenomen. Toen ik dit jaar in een rapidtoernooi met zwart in het Siciliaans in de opening volkomen werd overrompeld, terwijl mijn tegenstander vrijwel alles à tempo speelde, stelde hij mij na afloop de vraag: “Kijk jij geen schaakvideo’s?” Door drukke werkzaamheden ben ik nauwelijks in staat om gelijke tred te houden met de stormachtige ontwikkelingen op openingsgebied, laat staan dat ik wekelijks via de moderne media zo’n 12 uur kan uittrekken om schaakvideo’s te gaan bekijken. De opponent was kennelijk erg verbaasd dat ik niet op de hoogte was van de merites van het gekke systeem dat hij mij voorgeschoteld had. Maar nog meer verbaasd dat ik die video niet gezien had...

Dat het bestuderen van openingen bij veel clubschakers een grote liefhebberij is, moge duidelijk zijn. Dat is ook niet zo gek. Want met de huidige technologie kunnen tijdens een toernooi in een oogwenk de partijen van een tegenstander opgezocht worden. Men kan heel gericht voorbereiden op de opening die dezelfde dag op het bord zou kunnen komen. En niet alleen tijdens een toernooi. Sommige schakers verheugen zich erop om na een lange dag op kantoor thuis na het eten met een boek en de laptop op schoot eens een openingsvariant goed uit te pluizen. Voordat

hij het in de gaten heeft, zit de avond er weer op en heeft deze clubschaker zich nauwgezet voorbereid op de komende partij die hij van plan is te gaan spelen. Maar de vraag is natuurlijk: hoe goed heeft hij zich voorbereid? Hoe gaat hij verder als de tegenstander van de theorie afwijkt? Wat, als hij zijn voorbereiding niet op het bord krijgt? Hoe redt hij zich daar dan uit?

Ik heb redelijk wat volwassenen in cursussen getraind. En telkens doemde de vraag op: de opening is achter de rug, hoe moet ik nu verder? Ik vroeg deze cursisten om partijen bij mij in te leveren, zodat ik eens kon bekijken tegen wat voor soort problemen men aanliep. Bij het naspelen van hun partijen, viel me op dat ze – ondanks een goede basiskennis – vrij veel moeite hadden met het moment waarop de tegenstander van de theorie afweek. Ineens waren ze op zichzelf aangewezen! En dan bleek in veel gevallen dat men niet zo goed kon improviseren. Sterker nog: het middenspel werd zo ingewikkeld dat men de draad al snel kwijt dreigde te raken. Wat eraan ontbrak in mijn ogen, was dat men geen houvast had. Men speelde wel zetten maar de onderlinge samenhang ontbrak vaak. Dus begon ik daar op in te zetten in mijn trainingen. Hoe kan een speler zijn weg vinden, nadat de theoretiekennis ten einde is? Het werd mij steeds meer duidelijk dat de strategische lijn in de partij vaak niet gevolgd werd.

Maar hoe ontdek je die strategische lijn? Grootmeesters weten als geen ander hoe ze een plan kunnen ontwerpen. De grote vraag is natuurlijk hoe ze dat doen. Dan komen we automatisch uit bij de eerste wereldkampioen, Wilhelm Steinitz, die de grondbeginselen van onze schaakstrategie uiteen heeft gezet. De kern van Steinitz is dat alle plannen zijn opgehangen aan de pionnenstructuur. “De pionnenstructuur is het skelet van de stelling. Aan dat skelet is alles opgehangen”, heeft onze aartsvader ooit laten optekenen.

Wilhelm Steinitz

De pionnenformatie bepaalt waar de stukken wel of niet kunnen komen. Steinitz liet zien dat de plannen en concepten vrijwel altijd hiervan afgeleid kunnen worden. Kunnen we aan de hand van de verschillende pionnenstructuren dan zien naar welke velden we onze stukken moeten

ontwikkelen? Omdat die vraag niet zomaar te beantwoorden valt, maar we het wiel ook niet helemaal zelf hoeven uit te vinden, is het van belang om te kijken naar partijen van (sterke) grootmeesters. Sterke schakers weten vaak feilloos waar de stukken moeten staan. Dit roept vragen op:

- Waar willen we onze pionnen neerzetten vanuit de opening?
- Welke plannen passen bij stellingsbeelden in soms totaal verschillende stellingstypen?
- Hoe distilleert een topspeler uit de verschillende kenmerken het juiste plan?
- Welke stukken moeten geruild worden, welke houden we liever op het bord?
- Hoe kunnen we een aanval opzetten?
- Hoe doorkruisen we het spel van de tegenstander?

Eigenlijk komt het erop neer dat we het bestuderen van openingen efficiënter gaan maken door het strategisch inzicht te verbeteren. Daartoe bieden we in dit boek clubschakers een leidraad. We slaan dus twee vliegen in één klap! We gaan aan de slag met een opening door aan de hand van modelpartijen te begrijpen waarom de zetten worden gespeeld. Vandaar de naam van deze serie: “Begrijp wat je doet!”

De fameuze Oekraïense grootmeester Adrian Mikhalchishin is van mening dat een speler zijn inzicht kan verbeteren door partijen na te spelen van de grote meesters. En dan vooral partijen die geannoteerd zijn met liefst verbale uitleg.

Hoe verantwoord openingen bestuderen?

Bij het begeleiden van spelers werd mij steeds duidelijker dat ik ze een leidraad moest aanbieden om openingen op een verantwoorde manier te bestuderen. Ik kwam erachter dat de koppeling tussen de eigen partij en een modelpartij van een sterke speler moest worden gelegd. Met de moderne technische hulpmiddelen kan elke clubschaker zijn eigen partijen invoeren en nauwgezet bekijken. Hij heeft – als het goed is – de beschikking over een database en een sterke engine. Nadat hij zijn eigen partij geanalyseerd heeft, kan hij op zoek naar partijen met dezelfde stelling, maar nu gespeeld door een sterke speler. Het liefst treft hij dan een partij aan waarin een sterke grootmeester wint van een relatief zwakke tegenstander en waarin in volle glorie de plannen en concepten worden getoond. Het zou helemaal mooi zijn als de partij ook nog van verbaal commentaar en de nodige varianten is

voorzien. Deze partij kan dan het beste worden gekopieerd en opgeslagen in een speciaal aangemaakte database die de speler aanlegt met de bewuste openingsvariant.

Stel dat we in de Najdorf de variant met 6. ♘e2 willen bestuderen. De procedure die ik ontwikkeld heb, gaat ongeveer als volgt:

We beginnen vanuit de beginstelling zetten uit te voeren van de variant die we willen bekijken. Vervolgens slaan we die op in een aangemaakte database die ik in dit geval de naam ‘Achtergronden Najdorf’ en ‘Introductie 6. ♘e2’ heb gegeven.

Daarna krijgen we met een paar simpele clicks in een flits een overzicht van alle partijen met de bewuste stelling. Als we vanuit het perspectief van de zwartspeler willen weten wat de ‘grote jongens’ spelen, kunnen we op Elo sorteren door daarop te klikken. Het programma zet vervolgens in een oogwenk van hoog naar laag alle spelers onder elkaar.

The screenshot shows the Chessbase online database interface. At the top, there is a chessboard with the pieces in their starting positions. Below the board, there is a navigation bar with buttons for 'Notatie', 'Referentie', 'Training', 'Tabel', 'Schaakformulier', 'Live Boek', and 'Boek'. The main content area displays the title 'Achtergronden Najdorf - Introductie 6.Le2' and the date 'B90 17.03.2019 [Grooten,Herman]'. Below this, the opening moves are listed: '1.e4 c5 2.Pf3 d6 3.d4 cxd4 4.Pxd4 Pf6 5.Pc3 a6 6.Le2'. A small chessboard icon is visible next to the moves. Below the moves, there is a text box with the following text: '♞ 6...e5 De zogenaamde Opocensky-variant. Zwart geeft veld d5 op, maar hij probeert met zijn stukken dat veld weer onder controle te krijgen, zelfs zodanig dat hij ooit tot ... d6-d5 zou kunnen komen.' At the bottom, there is a table with columns for 'Wit', 'Elo W', 'Zwart', 'Elo Z', 'Result.', 'Ronde', 'VCS', 'Theoret.', 'Jaar', and 'Notatie'. The table lists several games, with Magnus Carlsen's name appearing in the 'Wit' column.

Zetten	Partijen	Transpositi...	Score	Laatst gespe...
6...e5	30720	3	47.1%	2019
6...e6	16399	5733	50.2%	2019
6...g6	1519	50	51.4%	2019
6...Pbd7	953	18	46.9%	2019
6...Pd6	649	916	59.5%	2019
6...h5	643	2	50.0%	2019
6...Dc7	300	12	50.8%	2019
6...Ld7	82	15	60.8%	2019
6...h5	18	0	38.9%	2018
6...h6	13	5	50.0%	2019
6...b6	8	0	81.3%	2014

Screenshot uit de online Chessbase database

We zien Magnus Carlsen daar bovenaan. En doordat het ‘veld’ VCS is ingevuld met bijvoorbeeld “vCS” weten we dat er ook een analyse gemaakt is van deze partij. Chessbase biedt deze partij aan voor mensen met een Premium Account.

Deze partij kan eenvoudig gekopieerd worden naar de eigen database waar hij later bestudeerd kan worden. Een clubspeler kan er het meeste van leren als zo’n analyse met duidelijke uitleg en liefst niet al te veel varianten wordt gepresenteerd. In dit geval is de partij op de website van Chessbase geplaatst door de bekende Indiase IM Sagar Shah die veel publiceert. Shah heeft ook het vermogen om mooie opsommingen aan te bieden waarin hij uitlegt hoe de plannen eruit zien.

Screenshot van een analyse van de partij Duda-Carlsen, 2015

Als we in onze eigen studeerkamer van de belangrijkste varianten die we willen spelen een dergelijke database aanleggen, kan in korte tijd en zeer efficiënt een redelijk stabiel repertoire in elkaar gesleuteld worden.

We zetten deze punten nog even op een rijtje:

- ☞ Bepaal eerst van welke variant de grote strategische lijn onderzocht moet worden. Met andere woorden: welke *tabiya* (=stereotiepe stelling in de opening, gekenmerkt door een typische pionnenstructuur) kies je? Dus: van welke pionnenstructuur wil je weten wat de karakteristieke plannen zijn?
- ☞ Zoek een partij tussen een topgrootmeester en een relatief zwakke speler (Elo-verschil liefst meer dan 100-150 punten).
- ☞ Het strategische concept van de winnaar moet duidelijk naar voren komen.
- ☞ De partij moet geannoteerd zijn, liefst in de moedertaal van de schaakestudent, met zoveel mogelijk tekst en uitleg; varianten dienen ter ondersteuning van het verhaal, maar mogen niet overheersend zijn. Liefst zo min mogelijk codetekens (zoals \pm , $\overline{\overline{\quad}}$ en dergelijke) want daar wordt de essentie van de stelling niet mee aangeduid.
- ☞ Analyseer de partij eerst zelf en breng zelf onder woorden in hoeverre je ervan geleerd hebt. Het verbaliseren van een plan/concept bepaalt later of je de stelling beter gaat begrijpen, als je hem op het bord krijgt.

N.B. We kunnen van de witspeler niet zeggen dat hij een (relatief) zwakke speler is. Maar in bovenstaande partij werd hij wel overklast door de zwartspeler die op fraaie wijze gebruik maakte van de kenmerken in de stelling.

Valkuilen

Sommige schaakstudenten lopen soms vast omdat zij met onverwachte zetten geconfronteerd worden waardoor hun noeste arbeid zijn doel voorbij schiet. Daarom is het nuttig om enkele valkuilen te signaleren en verdere aanbevelingen te doen om zo verantwoord mogelijk aan de slag te gaan.

- Zoals hierboven al aangegeven vind ik het verstandig om partijanalyses uit *Chessbase* of bijvoorbeeld de *Schaakinformator* te vermijden met alleen maar codes. We worden niet veel wijzer van codes als \pm , ∞ of \sphericalangle . Het begrip wordt vooral bevorderd door de verbale uitleg.
- Wees kritisch op partijanalyses. Sommige analyses worden met een sterke engine gemaakt, zonder te checken of het oordeel echt klopt. Engines kunnen last hebben van zogenoemde ‘horizonteffecten’. Dat wil zeggen dat een sterk schaakprogramma in een bereik van bijvoorbeeld acht zetten (16 ply) bijna alles kan berekenen. Maar bij wat daarna komt, tast het programma soms ook in het duister.
- Oppervlakkigheid en incorrectheid vieren hoogtij! Sommige boeken zijn ongeschikt. Hier komt oppervlakkigheid en gebrek aan (verbale) uitleg het begrip niet ten goede. Kies voor openingsboeken, analyses uit een database, waarin veel tekst voorkomt.
- Veel analyses zijn in een vreemde taal. Zeker als die taal door de auteur niet goed beheerst wordt, kan dat leiden tot verwarring. Het verdient aanbeveling de partij zelf in de eigen taal te annoteren en daarbij de eigen bewoordingen te gebruiken om aan te geven waar het in de stelling om draait.
- In deze moderne tijd kunnen ook veel schaakvideo’s via het internet geraadpleegd worden. Veel is beschikbaar op *chessable.com*, *chessbase.com*, *chess.com*, *chess24.com* en *YouTube*.
- Met veel moderne schaakprogramma’s kunnen ook visuele hulpmiddelen (zoals in dit boek gebruikt!) toegevoegd worden die duidelijk accentueren wat er in een stelling aan de hand is. Veel spelers maken hier al handig gebruik van!

Achtergronden van het Siciliaans

§ 2.1 Inleiding

Veel schakers bestuderen openingen door ‘zetjes uit hun hoofd te leren’. Velen zijn ook gezegend met een goed geheugen en dat maakt het bekijken van openingen tot een leuk tijdverdrijf. Helaas kunnen veel spelers hun ambitie om de openingskennis tot een wapen te maken niet waarmaken. Het is namelijk nogal vervelend als de tegenstander op een gegeven moment van de theorie afwijkt, want hoe moet het dan verder?

In onze moderne tijd worden er gelukkig veel goede openingsboeken ontwikkeld, maar desondanks blijkt het rendement dat sommige schakers uit de uren halen die zij in de openingsvoorbereiding hebben gestoken soms ronduit matig te zijn. Er bestaat dus meer dan een variantenboom en beoordelingen van (groot)meesters die soms zonder al te veel uitleg of louter met codes (\pm , \mp of ∞) worden weergegeven. Kan een speler daaruit afleiden wat de plannen zijn, waar hij op moet letten? Mijn ervaring is dat hij dat meestal niet kan. We moeten er dus achterkomen wat de ideeën in de stelling zijn. In de meeste partijen zijn we bezig met het uitvoeren van

een strategie. Omdat de tegenstander dat ook doet, krijgen we een botsing van twee strategieën.

Bij het bestuderen van een opening is het onontbeerlijk om behalve van de variantenstructuur kennis te nemen van stereotiepe tactische wendingen en strategische manoeuvres. In een opening als het Siciliaans is duidelijk dat er veel tactiek aanwezig is. Sterker nog: dat is juist voor veel spelers het aantrekkelijke van deze opening. Spelers met een goed tactisch gevoel zijn vaak in het voordeel ten opzichte van spelers die vertrouwen op hun strategische kunnen. Want er hoeft maar één truc door de tegenstander gemist te worden en het punt kan binnen worden gehengeld. Vandaar dat ik in de tweede paragraaf van dit hoofdstuk stereotiepe tactiek binnen het Siciliaans aanbied. U kunt proberen uzelf vertrouwd te maken met de diverse thema's die een rol kunnen spelen in het Siciliaans.

In paragraaf 2.3 treft u de meest voorkomende strategische concepten aan. Veel van deze manoeuvres hebben hun weg al gevonden in de literatuur, maar met deze inventarisatie kan de clubspeler op systematische wijze wegwijz gemaakt worden.

In paragraaf 2.4 gaan we uitgebreid in op het ontstaan van de Najdorfvariant. We ontkomen er niet aan om er een stukje geschiedkunde bij te halen, waarbij we aan de orde stellen hoe de beroemde 'Boleslavsky-variant' uitmondde in de ideeën die de Argentijn Miguel Najdorf later wist te formuleren.

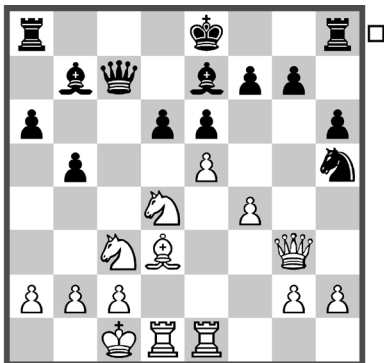
In de laatste paragraaf (2.5) zullen we ook een korte introductie van de Scheveninger variant geven.

§ 2.2 Stereotiepe tactiek

Als men niet op de hoogte is van diverse karakteristieke thema's zal men soms onverwachts op wijze pijnlijk verrast kunnen worden. Of vanaf de eigen positie gezien: een grote kans op de overwinning kan zomaar voorbij gaan als die niet opgemerkt wordt. Ons schaakspel bevat natuurlijk een enorme rijkdom aan schitterende tactische motieven, die uiteraard ook in Siciliaanse stellingen kunnen opduiken. Het is mijn ervaring dat een speler die een opening probeert te doorgronden er niet aan ontkomt om een aantal bijzondere wendingen en typische manoeuvres tot zich te nemen, zodat hij – na enige oefening – kan zeggen dat hij zijn arsenaal aan wapens heeft uitgebreid.

Toen ik in mijn jeugd jaren begon me het Siciliaans eigen te maken, kreeg ik op diverse momenten, verschillende – voor mij op dat moment – zeer onverwachte offers om de oren die leidden tot pijnlijke nederlagen. Aan het volgende 'standaard-offer' waar ik ooit het slachtoffer van werd, wil ik eigenlijk liever niet herinnerd worden, maar om dit boek zo volledig mogelijk te maken, zal ik nu door het stof gaan...

- Welling, Gerard
- Grooten, Herman
- Kampioenschap NBSB 1976

Stelling na: 14... h5

Nadat ik de opening danig had mishandeld, is deze stelling op het bord

gekomen tegen mijn toenmalige clubgenoot en (ondertussen ook al heel lang) stadsgenoot, IM Gerard Welling. De partij werd gespeeld in een jeugdkampioenschap Noord-Brabant. Als jong broekie was ik nog niet een sterke schaker en beschikte ik niet over een goed openingsrepertoire. Mijn tegenstander stond in die jaren bekend als een gevaarlijk tacticus, die, net als later Anand, vrijwel elke zet à tempo speelde. Mijn toenmalige 'trainer' (een jeugdvriend van twee jaar ouder die bij mij op school zat en die ook schaakte!) had mij de Najdorfvariant van het Siciliaans aanbevolen, maar behalve wat globale ideeën wist ik eigenlijk niet wat ik aan het doen was. De volgorde van de openingszetten die ik op het bord zette,

deugde niet en in de diagramstelling werd ik verschrikkelijk geslacht:

15. ♖xe6!

Dit is het standaardoffer dat al veel slachtoffers heeft geëist. Op dit 'offer-veld' wordt vaak een looper, een paard of soms zelfs een toren met grote kracht neergesmeten. En daar zit je dan met de gebakken peren: het fundament onder je stelling is weggeslagen, de dame hangt, de koning komt niet uit het centrum weg, erger kun je het bijna niet bedenken.

15... fxe6 16. ♗g6+

Nu, met moderne engines, kunnen we uitvinden dat 16. ♗g6+ ♔d8 17. exd6 ♗xd6 18. ♖xe6 zo mogelijk nog sterker was. De partij duurde nog tot de 40ste zet maar mijn tegenstander liet niet meer los.

1-0

Dit voorbeeld laat zien dat een speler vertrouwd dient te zijn met dit soort stereotiepe combinaties. Vandaar dat ik ben gaan inventariseren welke belangrijke thema's regelmatig opduiken die de clubschaker moet kennen als hij met een gerust hart het Siciliaans wil gaan spelen.

Ik kom tot het volgende overzicht:

IM Gerard Welling (foto Jos Suttmuller)

Voor wit:

- ♖xe6!
- ♗xb5! en ♖xb5!
- ♗xg7!
- g5-g6!
- ♗d5 en ♖d5!
- ♖f5!

Voor zwart:

- ... ♖xe4!
- ... ♖xc3!
- ... d6-d5!

Bij elk thema zijn er legio voorbeelden bekend. Ik moet me wegens plaatsgebrek beperken tot één of twee voorbeelden, die ik overigens wel vanuit de opening heb uitgewerkt. Het is in mijn ogen belangrijk om hele partijen met annotaties te bestuderen om goed te begrijpen hoe een en ander in zijn werk gaat. En ik kan u vast zeggen: de ene partij is nog mooier dan de andere!

Thema:

♘xe6! of ♘e6!

- ♁ Depasquale, Chris (2280)
 ♀ Johansen, Darryl Keith (2465)
 🌐 Melbourne 1991

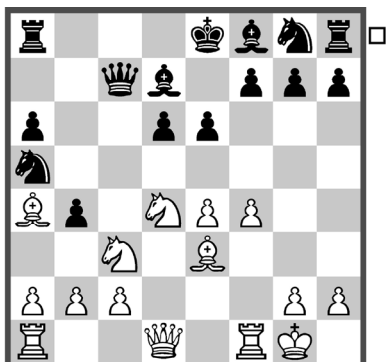
1. e4 c5 2. ♘f3 e6 3. d4 cxd4 4. ♘xd4
 ♘c6 5. ♘c3 d6 6. ♙c4 a6 7. ♙e3 ♚c7
 8. ♙b3 ♘a5 9. 0-0 b5 10. f4 b4?

Dit is veel te riskant. Het was een mooi moment om wits potentieel sterke loper op b3 van het bord te halen met 10... ♘xb3 maar misschien vreesde de zwartspeler 11. cxb3!? waarna de c-lijn voor een witte toren open komt. [Na 11. axb3 b4 12. ♘a4 ♘f6 heeft zwart echter een bevredigende stelling.]

11. ♙a4+!

De loper komt hier weer tot leven.

11... ♙d7

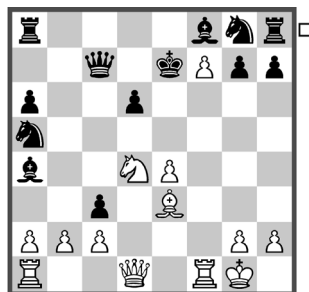
Stelling na: 11... ♙d7

12. f5!!

Met deze scherpe actie wordt zwart gedwongen zijn pionnenstructuur te compromitteren.

12... e5

Na de aanname van het paardoffer met 12... bxc3 13. fxe6 ♙xa4 [Natuurlijk verliest 13... fxe6 na 14. ♘xe6 vanwege de dubbele aanval op f8 en c7.] 14. exf7+ ♙e7

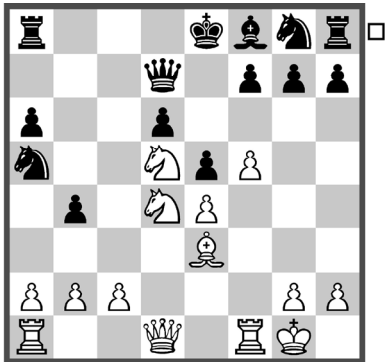
Stelling na: 14... ♙e7

heeft wit een fraai intermezzo: [14... ♙xf7 15. ♙xf7 ♙xf7 16. ♙h5+ is niet beter.] 15. fxg8=♘+! (een minorpromotie net na de opening!) waarmee alle weerstand gebroken wordt. Bijvoorbeeld: 15... ♙xg8 16. ♙h5 ♙d7 17. ♙f7+ ♙e7 18. ♙e6+ en zwart verliest teveel materiaal.

13. ♘d5

Nu verschijnt er met tempo een paard op d5.

13... ♙b7 14. ♙xd7+ ♙xd7

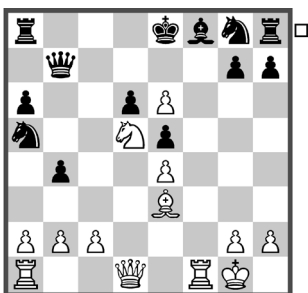
Stelling na: 14... ♖xd7

15. ♘e6!!

Met deze geweldige zet, slaagt wit erin om de Australische nummer twee van dat moment omver te blazen.

15... ♜b8

De rechtvaardiging van het paardoffer zit hem in de volgende variant: 15... fxe6 16. fxe6 ♖b7

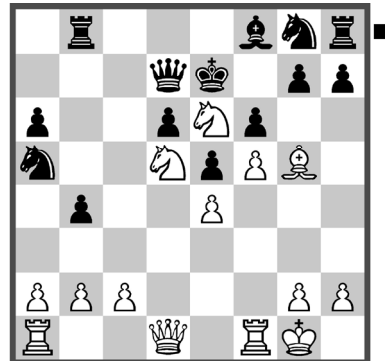
Stelling na: 16... ♖b7

[Natuurlijk faalt 16... ♖xe6 op de paardvork 17. ♘c7+ waarna zwart niet genoeg stukken voor de dame krijgt: 17... ♔d7 18. ♘xe6 en 18... ♔xe6 wordt weerlegd door 19. ♖d5+] 17.

♖h5+! De meest overtuigende aanvalsvortzetting. [17. ♖f7 was ook heel sterk.] 17... g6 18. ♖xf8+!! ♔xf8 19. ♖f1+ ♔g7 20. ♖f3 en de dreiging 21. ♖f7+ ♖xf7 22. ♖xf7# kan niet verhinderd worden, want 20... ♘h6 wordt beantwoord met 21. ♖f6+ ♔g8 22. ♘xh6.

16. ♘dc7+ ♔e7 17. ♘g5+ f6

Na 17... ♘f6 18. ♘xf6+ gxf6 zou zwart weer een dame verliezen vanwege 19. ♘d5+ ♔e8 20. ♘xf6+.

18. ♘d5+

Stelling na: 18. ♘d5+

Beide witte paarden zijn nu onaantastbaar geworden. Dat betekent dat wit weinig moeite zal hebben dit voordeel om te zetten in winst. Daarom gaf zwart het hier al op.

Het einde zou overigens niet lang op zich laten wachten na bijvoorbeeld 18. ♘d5+ ♔f7 [18... ♔e8 19. ♖h5+ g6 20. fxe6 ♖xe6 21. g7+ ♔d7 22. gxh8=♖]

volgt 19. ♖h5+ g6 20. fxc6+ ♔xe6 [20... hxc6 21. ♖xh8 ♖xe6 22. ♕xf6] 21. ♖h3+ en zwart wordt mat gezet.

1-0

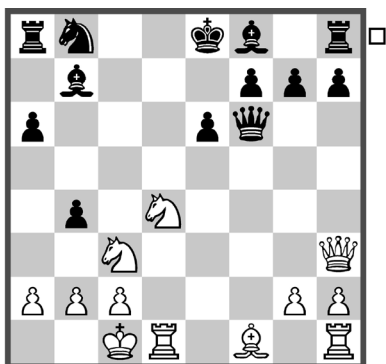

Thema

♕(x)b5! en ♖(x)b5!

- ♟ Chiburdanidze, Maia (2400)
- ♚ Tukmakov, Vladimir (2560)
- ♜ Tashkent 1980

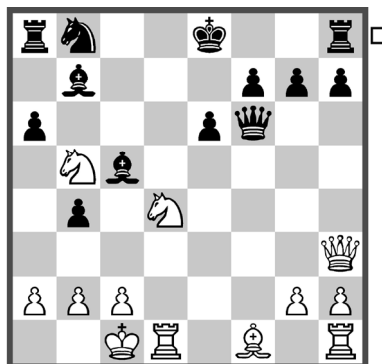
1. e4 c5 2. ♖f3 d6 3. d4 cxd4 4. ♖xd4 ♗f6 5. ♗c3 a6 6. ♕g5 e6 7. f4 ♖c7 8. ♖f3 b5 9. 0-0-0 b4 10. e5 ♕b7 11. ♖h3 dxe5 12. fxe5 ♖xe5 13. ♕xf6 ♖xf6?!

Stelling na: 13... ♖xf6?!

13... gxf6! was noodzakelijk en goed voor zwart.

14. ♖cb5!? ♕c5?

Stelling na: 14... ♕c5?

Zwart had hoe dan het stukoffer moeten aannemen. Maar vermoedelijk zag hij dat zijn perspectieven na 14... axb5 15. ♕xb5+ ♖c6 16. ♖hf1 niet rooskleurig zouden zijn en zag hij er daarom misschien vanaf. [Niet 16. ♖xc6?? ♖g5+ 17. ♔b1 ♖xb5+ en ook niet 16. ♕xc6+? ♕xc6 17. ♖xc6 want 17... ♖f4+! 18. ♔b1 ♖c4 zou zwart de overwinning brengen.] Bijvoorbeeld: 16... ♖g5+ 17. ♔b1 en wit heeft te veel dreigingen.

15. ♖xe6!

Dit offer hing al een tijd in de lucht en dit is het beste moment!

Met deze fraaie combinatie wordt zwart niet alleen de rokade ontnomen, maar verschaft wit zich vooral toegang tot de vijandelijke linies.